

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport

17

Številka: 602-04/16-4/
Ljubljana, 28.9.2016

Komisija Državnega sveta Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport je na podlagi 20. in 29. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14 in 26/15) sprejela naslednje

P O R O Č I L O

**k obravnavi Zaključkov s posveta z naslovom Predlog sprememb in dopolnitev
Zakona o visokem šolstvu: učni jezik v visokem šolstvu**

Komisija za kulturo, znanost, šolstvo in šport je na 43. seji 28. septembra 2016 obravnavala Zaključke s posveta z naslovom Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o visokem šolstvu: učni jezik v visokem šolstvu in jih podprla.

Državni svet je 28. junija 2016 posvet organiziral posvet z naslovom *Predlog sprememb in dopolnitev zakona o visokem šolstvu: učni jezik v visokem šolstvu*. Na posvetu so poleg predsednika Državnega sveta Mitja Bervarja in ministrice za izobraževanje, znanost in šport prof. dr. Maje Makovec Brenčič sodelovali minister za kulturo Anton Peršak, akad. prof. dr. Janez Orešnik s Slovenske akademije znanosti in umetnosti, rektor Univerze na Primorskem in predsednik Rektorske konference prof. dr. Dragan Marušič, rektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Ivan Svetlik, prorektor Univerze v Mariboru prof. dr. Marko Jesenšek, predsednik Visokošolskega sindikata Pergam prof. dr. Marko Marinčič, prof. dr. Simona Kranjc z Oddelka za slovenistiko s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, predstojnik Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani prof. dr. Marko Stabej in prof. dr. Silvija Borovnik iz Društva slovenskih pisateljev.

Izhodišča za posvet

Vlada je v zakonodajni postopek po rednem postopku vložila Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o visokem šolstvu. V javni razpravi je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport prejelo preko 40 kritičnih odzivov. Večine njih pri pripravi predloga ni upoštevalo. Največ pripomb je bilo naslovljeno na 1. člen predloga zakona, ki spreminja 8. člen veljavnega zakona, nanašajoč se na učni jezik visokega šolstva.

Zagovorniki spremenjenega 8. člena poudarjajo, da se bo z večjimi možnostmi za uporabo tujega jezika kot učnega jezika na slovenskih univerzah oz. visokošolskih zavodih povečala kakovost visokega šolstva, da se bo povečalo število tujih študentov in učiteljev ter da gre za evropsko usmeritev v večjo internacionalizacijo izobraževalnega procesa. Nasprotniki pa menijo, da je dosedanja zakonska rešitev glede uporabe tujih jezikov povsem ustrezna, in opozarjajo, da se bo z napovedano spremembo znižala kakovost poučevanja in raziskovanja ter da je predlagana rešitev v nasprotju z Ustavo RS in Zakonom o javni rabi slovenščine.

Izhodišča in izzivi Predloga sprememb in dopolnitev Zakona o visokem šolstvu glede učnega jezika:

- Predlog zakona ima šest ciljev: predvidljiv in stabilen sistem financiranja, odprtost sistema v mednarodni prostor, fleksibilnost študijskih programov, inkluzivnost sistema upravljanja visokošolskih zavodov, spremljanje zaposljivosti diplomantov, zmanjšanje osipništva študentov, hitro vključevanje na trg delovne sile in skrajševanje časa študija.
- Po Nacionalnem programu visokega šolstva iz leta 2011 morajo vsi študijski programi zagotavljati pridobivanje znanja, veščin, spretnosti, skladno z nacionalnim ogrodjem kvalifikacij, kompetenc, inovativnosti, kritičnega razmišljanja, sporazumevanja v materinem jeziku, možnosti izražanja kulturne zavesti in informacijske pismenosti ter sposobnosti delovanja v mednarodnem prostoru. Nacionalni program zahteva sporazumevanje v materinem jeziku in poudarja sposobnost delovanja v mednarodnem prostoru, razumevanje dihotomije in komplementarnosti, ki spodbuja izvajanje kakovostnejših procesov.
- Eden pomembnejših ciljev razvoja slovenskega visokega šolstva je njegova mednarodna odprtost, ker so pedagoški in raziskovalni procesi soodvisni z vsemi procesi visokošolske kakovosti, dostopnosti, primerljivosti. Visokošolske inštitucije so preko mrež, projektov in skupnih študijskih programov že vpete v mednarodni prostor, vendar je glede na evaluacijo v primerjavi z drugimi primerljivimi državami v Evropi zanimanje za njih na precej nizki ravni.
- V Sloveniji je 900 akreditiranih študijskih programov, od teh se 18 študijskih programov v celoti ali delno izvaja v tujem jeziku. Leta 2015 je bilo v Sloveniji 2.300 študentov s stalnim prebivališčem v tujini, kar predstavlja med 3 do 4 % vseh študentov v Sloveniji. Primerjalno z manjšimi državami je Slovenija v Evropi z najnižjim deležem tujih študentov. Na slovenskih lektoratih v tujini se slovenskega jezika uči več tujcev kot se tujcev šola na slovenskih univerzah. Za slovenski jezikovni program na tujih univerzah je namenjeno približno 1,5 milijona evrov, mreža lektoratov je razširjena na 60 tujih univerzah.

- Sprememba 8. člena Zakona o visokem šolstvu naj bi omogočala, da lahko visokošolski zavodi v tujem jeziku izvajajo študijske programe tujih jezikov, študijske programe, če se primerljivi študijski programi ali deli študijskih programov na visokošolskem zavodu izvajajo tudi v slovenskem jeziku, študijske programe ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo gostujoči visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov, skupne študijske programe s tujimi izobraževalnimi institucijami, in študijske programe, ki jih visokošolski zavodi izvajajo v tujini.
- Učni jezik na univerzah ostaja slovenski jezik. Predlog spremembe jasneje določa pogoje oz. izjeme za izvajanje študijskih programov ali njihovih delov tudi v tujih jezikih. Predlog visokošolskim zavodom oz. univerzam nalaga skrb za razvoj in učenje slovenskega jezika.
- Pomembna je zavezanost univerz za razvoj slovenskega jezika. Jezik se kot dinamična struktura dnevno spreminja pod vplivom razvoja znanosti, različnih ved in umetnosti. Univerze morajo prepoznati to odgovornost in omogočiti, da bo slovenski jezik nenehno razvijal sposobnost terminološkega prilagajanja znanstvenem razvoju. Slovenske univerze se morajo zato aktivneje vključiti v oblikovanje jezikovne politike. Hkratno zagotavljanje slovenskega jezika kot učnega jezika in internacionalizacije slovenskega visokega šolskega prostora je povezano z vrsto praktičnih vidikov. Razvoj znanja in znanosti ter njuno medsebojno prepletanje in povezovanje z družbo v evropskem visokošolskem prostoru zahteva večjo odprtost visokošolskega prostora ob skrbni rabi slovenskega učnega jezika in z izjemami, ki pod določenimi pogoji omogočajo poučevanje tudi v tujih jezikih. Država pa mora zagotoviti finančna sredstva, da se tudi visokošolskim učiteljem, sodelavcem in študentom, ki so tujci ali Slovenci brez slovenskega državljanstva, omogoči učenje slovenskega jezika.
- Zaradi vsesplošne globalizacije sveta je znanje tujih jezikov nujno. Pomembno je izobraziti slovenske študente, da bodo obvladali različne vidike globalne komunikacije, zlasti tuje jezike. Obenem je pomembno vzpostaviti dovolj privlačne pogoje, da bodo tudi tujci obvladali slovenski jezik. Tujim študentom naj se prek rabe tujega jezika (npr. angleščine) omogoči postopen prehod k znanju slovenskega jezika.
- V znanstveni komunikaciji, za ekonomsko poslovanje in državniško delovanje Slovenija potrebuje ljudi, ki bodo znali nekaj najbolj ključnih globalnih jezikov.
- Nacionalna jezikovna politika bi morala vse od srednjega izobraževanja načrtno spodbujati mehanizme za razvijanje kompetenc pisnega in ustnega izražanja v slovenskem jeziku. Opolnomočenje dijakov in študentov v slovenskem jeziku krepi sposobnost izražanja ustvarjalnih in znanstvenih misli ter omogoča razvoj slovenske terminologije in jezika nasploh. Pri skrbi za slovenski jezik pa se mora nacionalna jezikovna in izobraževalna politika učinkovito osredotočiti zlasti na osnovnošolski in srednješolski nivo.

- Slovenske univerze naj uvedejo poseben predmet, ki bi povečeval sposobnost strokovne argumentacije v slovenskem jeziku. Obenem je aktivno znanje tujega jezika tako za predavatelje kot za študente na univerzah nujno, saj ne glede na vključevanje tujih študentov celoten izobraževalni znanstveni proces zahteva znanje tujih jezikov. Slovenski jezik je vrednota sama po sebi, pri rabi jezika v visokem šolstvu pa gre za miselno in izrazno artikuliranost, kar je nad posameznim jezikom.
- Glede na sodobnost študijskih programov in prizadevanje, da se zagotovi študentom najsodobnejše znanje predstavlja izziv izbira, ali zaposliti vrhunskega tujega strokovnjaka na izbranem področju, ki ne zna slovensko, ali Slovenca, ki obvlada slovenščino, a je na strokovnem področju šibkejši. Vrhunsko znanje lahko posredujejo le vrhunski strokovnjaki.
- Sprememba 8. člena zakona je bila pripravljena s sodelovanjem Rektorske konference RS, potrdila sta jo Svet za visoko šolstvo RS in Svet za študentska vprašanja, javno jo so podprli tudi številni večji predvsem raziskovalni inštituti.

Kritika spremembe 8. člena Zakona o visokem šolstvu in vloga slovenskega učnega jezika

- Oceniti je treba vlogo slovenskega jezika v znanosti in njegovo pisno rabo kot znanstvenega jezika. Predlagana sprememba ogroža materinščino oz. slovenski jezik kot visokošolski učni jezik. Slovenski jezik se že umika iz določenih področij rabe.
- Sprememba postavlja slovenski jezik v deprivilegiran položaj znotraj visokošolskega prostora, ker odpira zakonsko možnost, da bi slovenski učitelji lahko predavali slovenskim študentom v tujem jeziku. Ključno je vprašanje, kako bi se med poukom v tujem jeziku slovenski študenti priučili slovenskemu izrazju svoje stroke in kako bi se med poukom v tujem jeziku slovenski študenti privadili že utečenemu načinu izražanja v svoji stroki. Skupni pouk v npr. angleščini za tuje in slovenske študente bi ustvaril asimetrične razmere, manj ugodne za slovenske študente. Tuji študenti bi pouk v angleškem jeziku pričakovali, slovenskim pa bi bil vsiljen.
- Na predlog sprememb zakona je v javni razpravi prispelo 45 različnih mnenj, med njimi skoraj četrtina, vezanih samo na njen 1. člen, torej na učni jezik. Predlagatelj pa ni upošteval nobenega od teh predlogov k 1. členu. Pristojno ministrstvo ni upoštevalo mnenj strokovnjakov - jezikoslovcev, slovenistov in slavistov oz. Slavističnega društva Slovenije, II. razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU, senata Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelka za slovanske jezike in književnosti na Univerzi v Mariboru, programskega odbora Toporišičevo leto, sindikata in Ministrstva za kulturo.
- Pri pripravi predloga bi se morale slediti večinskemu mnenju profesorjev in raziskovalcev s področja slovenskega jezika s slovenskih univerz in od ministrstva ter Vlade RS zahtevati, da se zagotovijo pogoji, pod katerimi se z denarjem slovenskih davkoplačevalcev ne bo spodbujala anglifikacija slovenskih univerz.

Angleška predavanja so napačni ključ za reševanje dofinanciranja slovenskega visokega šolstva, anglifikacija slovenskih univerz je negativni elitizem in napačno razumevanje evropske jezikovne politike, internacionalizacije visokega šolstva in kakovosti izobraževanja.

- Kakovosti znanja se s tujim učnim jezikom ne bo izboljšala. Tudi Firenška resolucija o rabi jezika pri univerzitetnem poučevanju in raziskovanju pravi, da angleški jezik ni nevtralen medij sporazumevanja za vse namene. Raba angleščine celo ogroža jezikovno pestrost Evrope. Zato resolucija opozarja pred rabo reducirane različice angleškega jezika kot prevladujočega ali izključujočega sredstva pri poučevanju in objavljanju v drugih jezikovnih okoljih, saj to razvrednoti druge jezike in postopoma povzroči, da so čedalje bolj neprimerni za znanstveno razpravo. Angleški jezik ni univerzalen jezik znanosti.
- Z anglifikacijo se kršijo osnovne spoznavne in sporočilne zakonitosti, vezane na jezik akademskega delovanja. Favoriziranje angleškega jezika zmanjšuje zmožnosti za spoznavanje slovenskega jezika in kulture pri gostujočih študentih, učiteljih in raziskovalcih, kar je bistvo evropske deklarirane večjezičnosti. Uveljavljanje angleškega jezika kot učnega jezika zanemari evropska prizadevanja za jezikovno raznolikost in predvsem prizadevanja za enakopravno obravnavo različnih jezikov v znanosti.
- V kurikulumih študijskih programov bi moralo biti učenje tujih jezikov v posameznih strokah obvezno, obvezno in finančno podprto pa tudi jezikovno usposabljanje za pedagoško delo v tujem jeziku za slovenske predavatelje in obvezno učenje slovenskega jezika za tuje študente, učitelje in raziskovalce. Znanje slovenskih študentov tujega jezika glede na zahtevo mature namreč ni zadovoljivo za sledenje kakovostnemu predavanju v kakovostnem npr. angleškem jeziku.
- Država mora zagotoviti zakonsko in finančno podporo za uveljavitev jezikovne politike v visokem šolstvu, ki zagotavlja primarni položaj slovenskega jezika in hkrati omogoča internacionalizacijo.
- Slovenski jezik ni le pogovorni jezik, temveč tudi razviti jezik znanosti in umetnosti, v njem posameznik oblikuje mišljenje, slovenski jezik je izkaznica osebne in nacionalne identitete ter eden od uradnih jezikov Evropske unije. Zato morajo slovenske javne univerze postati oz. ostati zaščitnice nacionalnega jezika.
- Visokošolski predavatelji so nosilci slovenskega strokovnega jezika. Krojijo opredelitve strokovnemu izrazju in jih posredujejo študentom. Visokošolska izobrazba mora študente usposobiti oz. opismeniti v strokovnem slovenskem izrazoslovju.
- Določene stroke nimajo več rednih sodobnih znanstvenih razprav v slovenskem jeziku. Tudi različne podveje strok, ki se zelo hitro razvijajo, nimajo redno posodobljenega strokovnega izrazja, niti naravoslovne in tehnične stroke niti družboslovne.

- Jezikoslovci, terminologi in terminolografci z visokoškolskimi predavatelji usklajujejo strokovne opredelitve. Pri tem ugotavljajo, da se zanemari strokovno slovensko izrazoslovje na vseh področjih visokošolskega študija.
- Vloga slovenskega jezika kot ohranjevalca nacionalne identitete in kulture je že presežena, saj je kot univerzalizem rabe jezika zgodovinski dosežek. Ta dosežek je treba nadgraditi in država mora nenehno vlagati v razvoj jezika preko različnih resorjev, da se zagotovi primat splošne in posebne rabe slovenskega jezika.
- Položaj slovenskega jezika se sooča tako s kršitvijo pravice do spoštovanja in uveljavljanja uradnega državnega jezika v znanstveni sferi kot tudi predavateljeve oz. znanstvenikove pravice do lastne presoje in pravice uporabe primarnega državnega jezika, v katerem razmišlja. Na strokovnih posvetih in javnih razpravah je bilo od leta 2010 naprej glede rabe jezika v znanosti in pri vrednotenju znanstvenih dosežkov izrečno veliko kritik nad diskvalifikacijo slovenskega jezika v primerjavi s kvalifikacijo v angleškem jeziku: slovenski znanstveni jezik znotraj akademske sfere se umika, državne inštitucije delujejo neusklajeno, razvojne potrebe slovenskega jezika v sodobni družbi pa so zanemarjene in brez strategije.
- Država je dolžna braniti slovenski jezik kot ustavno vrednoto. Zato imajo univerze dolžnost in obveznost, da slovenskim študentom omogočijo njihovo ustavno pravico do predavanj in izpitov v slovenskem jeziku. Slovenski jezik bi morale brezpogojno in enotno podpirati vse izobraževalne institucije, moral bi imeti popolno prednost pred tujimi jeziki tudi na znanstvenem in kulturnem področju.
- Razprava o spremembah zakona mora vsebovati splošne sistemske vidike, predvsem pa mora utemeljiti oblikovanje jezikovne politike, ki bi najprej zagotovila status slovenskega jezika kot državnega in primarnega jezika znanosti v državi, tuji jeziki pa bi v sistem umestila kot dodano vrednost in ne kot nadomestni učni jezik. Razprava o jeziku v slovenskem visokem šolstvu mora biti usmerjena v iskanje ravnotežja med pedagoško-raziskovalno procesom v slovenske jeziku kot maternem jeziku in možnostmi za razvijanje kakovostnega znanja tujih jezikov.

Dr. Zoran Božič, l.r.
predsednik